

ЗАХІДНАОксана Романівна
oksana.zaxidna@gmail.comк. е. н., доцент, Львівський
національний університет імені
Івана Франка**КРАВЦОВА**

Ольга Вікторівна

магістрант, Львівський національний
університет імені Івана Франка**НАЗАР**

Наталія Володимирівна

магістрант, Львівський національний
університет імені Івана Франка

УДК 336.143

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**THE INFLUENCE OF BUDGET SECURITY ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE AT THE MODERN STAGE***ZAKHIDNA Oksana Romanivna – PhD in Economics, Associate Professor, Lviv National University after Ivan Franko**KRAVTSOVA Olha Viktorivna – graduate student, Lviv National University after Ivan Franko**NAZAR Nataliia Volodymyrivna – graduate student, Lviv National University after Ivan Franko*

У статті розглянуто взаємозв'язок та вплив бюджетної безпеки на економіку України. Визначено її основні складові. У розрізі індикаторів бюджетної безпеки проаналізовано її стан, встановлено загрози, ризики та чинники, що здійснюють на неї негативний вплив. Показано, що для підвищення рівня бюджетної безпеки України доцільно забезпечити ефективне використання бюджетних коштів, що, своєю чергою, дасть змогу підвищити платоспроможність країни; сприятиме збалансуванню доходів та видатків державного і місцевих бюджетів; покращить ефективність реалізації соціальної політики та забезпечить раціональну видаткову політику задля посилення обороноздатності нашої країни.

* * *

В статье рассмотрена взаимосвязь и влияние бюджетной безопасности на экономику Украины. Определены ее основные составляющие. В разрезе индикаторов бюджетной безопасности проанализированы ее состояние, установлены угрозы, риски и факторы, осуществляющих на нее негативное влияние. Указано, что для повышения уровня бюджетной безопасности Украины целесообразно обеспечить эффективное использование бюджетных средств, что, в свою очередь, позволит повысить платежеспособность страны; способствовать сбалансированию доходов и расходов государственного и местных бюджетов; улучшить эффективность реализации социальной политики и обеспечить рациональную расходную политику для усиления обороноспособности нашей страны.

* * *

Introduction. Budget indicators are key in determining the overall state of national security, while increasing incomes and implementing effective expenditures is an indicator of its overall development. Budget security as an important factor in the socio-economic development of the state is a peculiar indicator of the effectiveness of the state budget policy. In order to meet public needs and fulfill the functions entrusted to the state, it is necessary to create centralized and decentralized money funds, since a significant part of national income is redistributed through the budget. That is why the issue of building an effective budget security system of the state is important.

Purpose. To investigate the essence of budgetary security and its impact on the budget system of the country in the presence of real and potential threats.

Results. The current state of the budget system of Ukraine was shaped by a number of destructive external and internal challenges that exacerbated the issue of ensuring budgetary security. Rational management of debt resources and a holistic budget deficit management system are the main tasks for ensuring an effective system of budgetary security of the state. The main threats posing a destructive impact on the state budget security include: excessive tax burden, inefficiency of the tax system, tax evasion; ineffective control over expenditures of budget funds and their uneven distribution, since a significant part is consumed rather than directed towards development; untimely adoption of the budget and reports on its implementation.

Conclusion. Thus, fiscal security is an important priority of the development of the budget system of Ukraine, therefore, effective measures should be taken to increase the level of fiscal security in Ukraine. It is budgetary security that ensures the efficient use of budget funds and solvency of the country when balancing revenues and expenditures, implementing social policy, maintaining public administration, providing national defense and security. The formation of a stable fiscal policy and an effective model of public finance management is a key to stabilizing the dynamics of socio-economic development and ensuring budgetary security of the state.

Ключові слова: бюджетна безпека держави, доходи, бюджетна система, державний бюджет, ризики бюджетної безпеки, державний борг

Ключевые слова: бюджетная безопасность государства, доходы, бюджетная система, государственный бюджет, риски бюджетной безопасности, государственный долг

Keywords: budget security of the state, incomes, budget system, state budget, risks of budgetary security, state debt

ВСТУП

Бюджетні показники є ключовими при визначенні загального стану національної безпеки держави, а збільшення доходів та здійснення ефективних видатків є показником її загального розвитку. Бюджетна безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави є своєрідним індикатором ефективності бюджетної політики держави.

Для забезпечення суспільних потреб та виконання покладених на державу функцій, необхідно створювати централізовані і децентралізовані грошові фонди, оскільки через бюджет перерозподіляється значна частина національного доходу. Саме тому важливим є питання про побудову ефективної системи забезпечення бюджетної безпеки держави.

Дослідженням проблематики бюджетної безпеки займались такі вчені, як С. Юрій, О. Барановський, М. Безуглов, С. Глазьев, А. Городецький, Б. Кишакевич, С. Савицька, В. Соловійов, А. Сухоруков, В. Федосов. Однак, незважаючи на вагомий внесок наукових праць зазначених дослідників, певне коло питань концептуального та методологічного характеру залишається недостатньо дослідженим, зокрема не сформовано комплексу заходів, які б забезпечили зміцнення бюджетної безпеки України в сучасних умовах.

МЕТА РОБОТИ – дослідити сутність бюджетної безпеки та її впливу на бюджетну систему країни в умовах наявності реальних та потенційних загроз.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною і методологічною основою статті виступають наукові праці у фінансовій сфері, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використані методи діалектичного аналізу та синтезу, логічний і історичний підходи, а також, методи логічного узагальнення, порівняння та формалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під бюджетною безпекою розуміють процес розробки, прийняття і моніторингу виконання бюджету з урахуванням стану економіки та наявності реальних і потенційних загроз, забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів.

Бюджетна безпека є складовою частиною такого комплексного явища як фінансова безпека, а бюджет є необхідним елементом її забезпечення. Варто зазначити, що відносна бюджетна безпека охоплює три стани бюджетного процесу: стан кризи, стан стабілізації та стан розвитку [1]:

– стан кризи передбачає здатність мінімізувати втрати (як наявні, так і можливі), можливість подолати кризові явища та ефективно використовувати наявний механізм для виходу із кризи;

– стан стабілізації, за якого реалізація бюджетних інтересів здійснюється в умовах перманентного зменшення реальних загроз, прогнозування і попередження потенціальних загроз, досягнення мінімально достатньої ефективності функціонування бюджетної системи, формування та розвиток стабілізаторів;

– стан розвитку зумовлюється повноцінною реалізацією інтересів бюджетної сфери в умовах мінімального впливу реальних і своєчасного попередження можливих загроз, а також досягненням максимальної ефективності функціонування усіх елементів бюджетної системи, здатних протистояти наявним загрозам.

Основними чинниками формування бюджетної безпеки держави виступають:

– організаційно-правові: рівень професіоналізму та ретельність розроблення бюджету; ступінь досконалості системи бухгалтерського обліку при виконанні бюджету і кошторисів витрат бюджетних установ; своєчасність прийняття рішень стосовно бюджетно-податкового регулювання; ступінь узгодження фінансово-економічних інтересів різних верств населення;

– фінансово-економічні: обсяг бюджету та ступінь його збалансованості; масштаби бюджетного фінансування; наявність чи відсутність бюджетних резервів; чисельність податкових пільг, що впливають на формування доходів бюджету; надання відтермінувань за платежами до державного та місцевого бюджетів [2].

До основних загроз, що здійснюють деструктивний вплив на бюджетну безпеку держави, можна віднести такі: надмірне податкове навантаження, неефективність податкової системи, ухилення від сплати платників; неефективний контроль за видатками бюджетних коштів та нерівномірний їх розподіл, оскільки значна частина споживається, а не спрямовується на розвиток; несвоєчасне прийняття бюджету та звітів про його виконання.

Бюджетна безпека характеризує фінансові умови, виражені у обсягах бюджетних ресурсів і принципах їх формування та розподілу, за яких забезпечується здатність держави й суспільства до самозбереження і розвитку. Змістовно це поняття виявляється у співвідношенні бюджетних коштів і сумарних потреб реципієнтів таких ресурсів. За формою прояву бюджетна безпека виявляється у системі оцінок, що характеризують її рівень у динаміці й відносно оптимального значення індикаторів [3, с. 276].

Сучасний стан бюджетної системи України сформувався під впливом низки деструктивних зовнішніх та внутрішніх викликів, які загострили питання забезпечення бюджетної безпеки. Раціональне управління борговими ресурсами та цілісна система управління дефіцитом бюджету є основним завданнями для забезпечення ефективної системи бюджетної безпеки держави. Безпечним вважається зовнішній державний борг за умови, що не перевищує 60 % ВВП (згідно з Бюджетним кодексом України) та 71 % ВВП (за даними МВФ). Державний борг України станом на 31.12.2018 р. становив 2 168 627 млн грн. Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП у 2016 р. – 81,0 % (це найвище значення за період незалежності України), у 2017 р. – 71,8%, у 2018 р. – 60,9 % (рис. 1).

Аналізуючи складові елементи бюджетної безпеки за 2014–2018 рр., спостерігаємо небезпечний стан її основних показників, що знаходяться в зоні ризику. Результати оцінки стану бюджетної безпеки України за 2014–2018 рр. наведено у табл. 1.

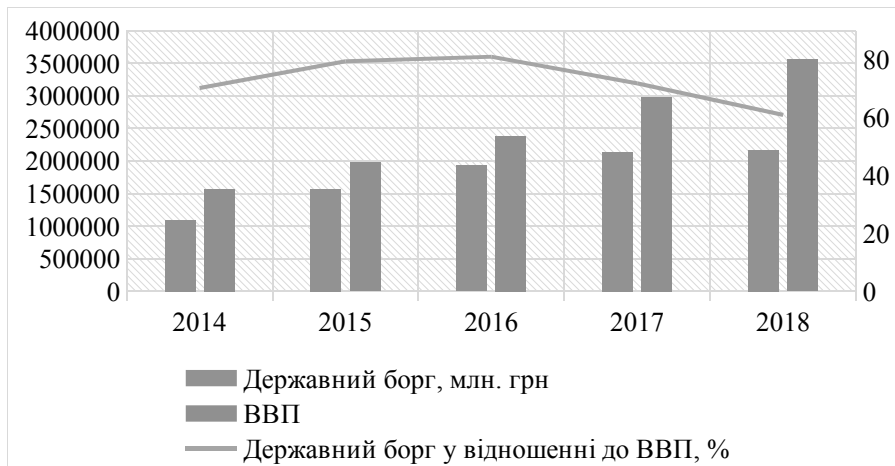

Рис. 1. Динаміка державного боргу України [розроблено авторами за даними [4]]

Таблиця 1

Динаміка індикаторів бюджетної безпеки України [розроблено авторами за даними [4,5,6]]

Індикатор	Роки					Порогове значення
	2014	2015	2016	2017	2018	
Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %	4,98	2,28	2,94	1,6	1,66	3%
Рівень перерозподілу ВВП через Зведений бюджет України, %	28,3	32,9	33,5	34,2	34,4	30%
Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП %	70,2	79,4	81,0	71,8	60,9	60

За аналізований період індикатори бюджетної безпеки мали різноспрямовані тенденції: вони знаходилися як у межах задовільного значення, так і перевищували граничне задовільне значення індикатора, переходячи у зону небезпеки.

Зміна значень індикатора відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП свідчить про позитивні результати у сфері управління бюджетним дефіцитом завдяки заходам бюджетної консолідації 2015 р., після загострення проблем 2014 р., коли відбувалось нарощування дефіцитної незбалансованості до небезпечного рівня. Це вимагало вжиття заходів стосовно її подолання, у тому числі через формування оптимальної структури видатків бюджету, створення дієвої системи контролю за раціональним і ефективним використанням бюджетних коштів.

Єдиним показником, який за аналізований період перебував на межі переходу в небезпечну зону, є рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет. Проте це свідчить про наявність численних проблем у фіскальній сфері, які накопичилися протягом років і мають системний характер, призводять до зниження стимулюючої та соціальної функції податкової системи. Визначальними показниками є не стільки рівень перерозподілу, скільки структура фіскальних вилучень.

Проаналізовані індикатори свідчать про недостатню стійкість державних фінансів та, як наслідок, загрози фінансовій безпеці. Основними ризиками, що можуть негативно вплинути на бюджетну безпеку держави у 2019 р. є:

- відсутність фінансової підтримки від міжнародних інституцій, що може значно ускладнити рефінансування понад 6,1 млрд. дол. США державного боргу в іноземній валюті з терміном погашення у 2019 р.;

- значне навантаження за борговими платежами,

що припадає на 2019 р. внаслідок необхідності погашення державного зовнішнього боргу перед Міжнародним валютним фондом та за частиною облігацій зовнішньої державної позики 2014-2016 рр. випусків;

- ризик зміни тенденції стосовно рівня попиту на світових ринках капіталу на державні цінні папери країн, що розвиваються;

- у разі дострокового припинення програм Міжнародного валютного фонду можливе суттєве зростання вартості державних запозичень на зовнішніх ринках капіталу і зменшення попиту на ОВДП на внутрішньому ринку капіталу;

- потенційний ризик, пов'язаний із збільшенням обсягу державного боргу, зумовлений необхідністю державної підтримки банківської системи шляхом капіталізації державних банків та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

- недовиконання плану приватизації у 2019 р. матиме ризики зростання обсягу державних запозичень, здійснених з метою заміщення недонадходжень від приватизації, і, як наслідок, обсягу державного боргу та вартості його обслуговування.

При формуванні бюджетної безпеки, держава повинна дотримуватися таких основних умов:

- врахування попереднього досвіду фінансового і бюджетного розвитку, особливостей внутрішнього та міжнародного становища;

- вивчення досвіду інших країн;

- урахування вимог усіх об'єктивних економічних законів і закономірностей розвитку суспільства;

- реалізація заходів бюджетної політики та політики у галузі фінансів, ціноутворення.

ВИСНОВКИ

Отже, бюджетна безпека є важливим пріоритетом

розвитку бюджетної системи України, тому необхідно здійснювати дієві заходи, що забезпечать підвищення рівня бюджетної безпеки України. Саме бюджетна безпека забезпечує ефективне використання бюджетних коштів та платоспроможність країни під час збалансування доходів та видатків, реалізації соціальної політики, утримання органів державного управління, забезпечення національної оборони та безпеки. Формування стабільної бюджетної політики та ефективної моделі управління державними фінансами є запорукою стабілізації динаміки соціально-економічного розвитку та забезпечення бюджетної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Криленко В.І. Бюджетні питання економічної безпеки держави. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 96–104.
2. Луцик-Дубова Т. Управління бюджетною безпекою України. *Галицький економічний вісник*. 2013. № 3 (42). С. 17–23.
3. Колісник О.Я. Економічна природа бюджетної безпеки держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Економіка»*. 2011. №16. С. 369–377.

- URL: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/> (дата звернення 28.03.2019).
4. МінФін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>.
  5. МінФін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budgetgov/>.
  6. Ціна держави. URL: <http://cost.ua/budget/revenue/>.

References

1. Krylenko V.I. Budget issues of economic security of the state. *Actual problems of the economy*. 2014. № 1. pp. 96-104. (in Ukrainian)
2. Lutsyk-Dubova T. Management of budgetary security of Ukraine. *Galician Economic Herald*. 2013. №. 3 (42). pp. 17-23. (in Ukrainian)
3. Kolisnyk O.Ya. The Economic Nature of Budget Security of the State. *Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy*. 2011. № 16. pp. 369-377. URL: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/> (in Ukrainian)
4. Ministry of Finance. URL: <https://index.minfin.com.ua/en/finance/debtgov/>. (in Ukrainian)
5. Ministry of Finance. URL: <https://index.minfin.com.ua/en/finance/budgetgov/> (in Ukrainian).
6. Price of the state. URL: <http://cost.ua/budget/revenue/>. (in Ukrainian)